

## ТЕМА „ГЛАСНИКА“:

### КОЛИКО ТРАЈУ КРИВИЧНИ ПОСТУПЦИ

*Др Бранко Петрић*

#### ПЕРМАНЕНЦИЈА КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА

— De lege ferenda —

I. 1. Кривични поступак, као најригорознија мера државне принуде, има свој одговарајући механизам, органе и специфичну процедуру, који дејствују и као ретресија, али и као превентива. Кривични поступак може бити законодавно регулисан на разне начине, имајући у виду овакве или онакве теоретске основе и принципе, али сваки од њих мора на одређени начин решити један фундаменталан и врхунски однос и то: однос интензитета и суме принуде, са једне стране, и заштите права грађана унутар кривичне процедуре, са друге стране. Начин и основи на којима је тај однос решен и законодавно институисан у правој мери одражава напредне тенденције и демократичност једног закона којом је регулисана кривична процедура одређене земље. Наравно да се у оцени демократичности неког закона, којим се регулише кривична процедура, морају ценити, и оцењивати, само они принципи (начела) који имају не само директан утицај на демократоку садржину (а не на форму) закона, већ и они који имају и индиректан утицај у том правцу, али свакако не и они који немају одговарајући утицај. Ово стога што је у теорији кривично-процесног права познат већи број принципа (начела) који се сматрају као демократска достигнућа теорије кривично-процесног права и само њихово уграђивање у позитивно право се оцењује као одраз демократичности односног закона. Међутим, између декларативног прихватања неког принципа (начела) у позитивном закону и његове реализације односно практичног оживотворавања кроз конкретне и обавезне норме постоји значајна разлика, јер ако нема обавезних норми за практичну примену, онда принцип (начело) може да буде деформисан, окрњен па и анулиран. Ту је

увек у питању реалан однос форме и садржине и њихово ефикасно прожимање у фактичкој реализацији.

2. Као врхунска демократска достигнућа у теорији кривично-процесног права сматрају се принципи (начела): истине, акузаторности, контрадикторности, јавности, усмености, одбране, националног језика, зборности, двостепености (и тростепености, па чак и изузетно четворостепености), економичности и још неки. Сви ови принципи (начела) уграђени су у нашу кривичну процедуру, па се према њиховој оцени наш Закон о кривичном поступку сматра као демократичан, што он и јесте, али нико још није рекао (а и не може рећи) да тај наш Закон не би могао бити бољи, демократскији и савршенији. Наравно да се нове идеје које треба да обезбеде неки напредак, тешко пробијају и добијају право грађанства. При томе се изгледа губи из вида стара, и проверена истина, да „ништа није тако добро да не би могло бити боље и савршеније”. Према томе, наш Закон о кривичном поступку може бити и бољи и савршенији, само је неопходно утврдити у ком правцу треба ићи са побољшањима и у којој мери. Наравно да се не мисли на кардиналне и структуралне промене, већ на парцијалне или пак довољно функционалне да би демократичност наше кривичне процедуре подигле на један виши, завидан ниво. Унапред смо свесни тога да ће наши предлози код неких (који још мисле на стари начин) наићи на опозицију, и то оштру, јер задиру у нека њихова схватања, понашања и манире, који су лагодни и пријатни, па је тешко ослободити их се. При томе, треба узети у обзир да су нека од тих питања била, на одређен начин, присутна у појединим ранијим дискусијама у стручним круговима и да су чак вербално и формално у извесној мери као прихваћена, али касније су се та мишљења трансформисала. Но, без обзира на такву ситуацију нове идеје треба пропратити и указивати на њих као будућу неопходност.

3. Општа декларација о правима човека ОУН од 10. XII 1948. године садржи у својим нормама низ одредаба и одређења која се директно, па и експлицитно односе на кривичну процедуру, као: јавно суђење, право одбране, право жалбе, забрана тортуре и понижавајућих поступака и друго. Међутим, има у тој Декларацији и одредаба које се посредно могу, па и морају, укључити у кривичну процедуру јер се ради о правима човека, која треба да буду респектована у свим доменима, па и у кривичном поступку. Ради се о члану 12. Декларације, који гласи: „Нико не сме бити подвргнут произвољном мешању у приватни живот, породицу, стан или преписку, нити напади на част и углед. Свако има право на заштиту закона против оваквог мешања или напада.”

Ове одредбе Декларације саме за себе говоре о томе у којој мери оне треба да буду алициране у кривичну процедуру, с тим што је само питање где и како, и уз још неке. Не претендујући да се једним чланком могу размотрити и расправити

сва бројна питања из овог домена, задржаћемо се само на два од њих, и то: перманенција кривичног поступка и трошкови поновљеног кривичног поступка.

II. 1. Перманенција (дуготрајно, неограничено) трајање кривичног поступка је факат који је у нас присутан, и то у не малом броју случајева, а без икакве правне могућности окривљеног да се томе супротстави неким ефикасним средством. При-тужба по чл. 181. ст. 1.\* је платонска мера без реалног односно ефикасног ефекта. Обавези шестомесечног извештавања председника суда о несвршеним предметима — из чл. 175. ст. 1. је интерна необавезна инструктивна норма (која се и не поштује увек) на коју окривљени нема утицаја, а практично ни сазнања. Инструктивне су норме о заказивању главног претреса у року од два месеца од пријема оптужнице у суду (чл. 279. ст. 2), о изрази пресуде у року од осам односно петнаест дана (чл. 356. ст. 1), у скраћеном поступку, осам дана (чл. 443. ст. 3) и други. Што се тиче малолетника ту су норме ригорозније у погледу рокова (који су краћи) али је њихов ефекат практично идентичан са оним у поступку против пунолетних лица. Поступак према малолетницима је начелно увек хитан (чл. 462), судија за малолетнике дужан је сваког месеца да извештава председника суда о несвршеним предметима (чл. 479), главни претрес односно седница веће морају се заказати у року од осам дана од пријема предлога јавног тужиоца, односно завршетка припремног поступка (чл. 484. ст. 1), пресуда односно решење морају се израдити у року од три дана од објављивања (чл. 484. ст. 3) и други. Све наведене одредбе, а и низ других, јасно указују на настојање законодавца да обезбеди бржи, краћи и ефикаснији поступак, али је све то остало у домену инструктивних рокова (који никога не обавезују) и указивања на хитност поступања (као сугестија).

2. Кривични поступак се покреће, зависно од процесне надлежности, на више начина, и то: доношењем решења истражног судије о спровођењу истраге (без обзира да ли је оно постало правноснажно) — чл. 159. ст. 1; давањем сагласности за подизање оптужнице без спровођења истраге (чл. 160. ст. 1); подношењем непосредне оптужнице (чл. 160. ст. 6); подношењем оптужног предлога (чл. 431. ст. 1); подношењем приватне тужбе (чл. 431. ст. 1); подношењем предлога за покретање поступка према малолетнику (чл. 467. ст. 1); стављањем предлога за примену мере безбедности лечења и чувања у здравственој установи односно на слободи (чл. 493. ст. 1). Као што се види, више је начина покретања кривичног поступка, али је у свим случајевима идентична основна ситуација: настају одговарајући процесни односи у троуглу: суд — тужилац — окривљени, који се на одговарајући начин одвијају све до правноснажног

---

\* Члан уз који није наведен Закон односи се на Закон о кривичном поступку.

окончања кривичног поступка. Како ће се одвијати и оконча-ти неки кривични поступак зависи од низа околности, које могу бити и објективног, али и субјективног, карактера, мада би се слободно могло рећи да су узроци другог трајања поступка у првом реду субјективног карактера, да је у питању људски фактор.

3. Неки поступци по природи ствари не могу дуго трајати, јер се ради о једноставним предметима, чињенично и правно углавном неспорним, тако да је њихово окончавање, по правилу, ефикасно и брзо. То се већином ради о предметима где су у питању лака и лакша кривична дела за која се гони по приватној тужби и из надлежности судије појединца, па и нека кривична дела за која се спроводи скраћени поступак. Наравно да у таквим случајевима нема проблема јер се брзо разјасни спорни случај и чињеница да ли има кривице, чија је, каква и колика, те да ли постоји потреба (нужност) за изрицање санкције — које и колике. Свакако не треба губити из вида чињеницу да и у наведеним предметима може доћи до одуговлачења због разних разлога, али су то ипак рећи случајеви.

4. Драстичнији случајеви дешавају се у предметима у којима се ради о кривичним делима за која је предвиђена казна од три године, пет година, десет година па и више, у којима кривични поступак траје месецима, не ретко без икаквог резултата, јер се поступак завршава решењем о обустави кривичног поступка, односно пресудом којом се оптужени ослобађа од оптужбе или којом се оптужба одбија. При томе треба узети у обзир да се решењем кривични поступци не обустављају само због одустанка овлашћеног тужиоца, већ и решењима већа из чл. 23. ст. 6 — због разних разлога. Када се узму у обзир сви поступци који нису окончани пресудом којом се оптужени оглашава кривим (изузев судске опомене — чл. 448. ст. 1), онда је јасно да је и свим осталим случајевима кривични поступак вођен, објективно узето, без разлога, а то је свакако узнемиравање грађана. Наравно да се може претендовати да сваки кривични поступак буде окончан осуђујућом пресудом, јер ако су објективно постојали основи сумње или основана сумња да је индивидуално одређено лице извршило неко кривично дело за које се гони по службеној дужности, онда је јавни тужилац, по принципу легалитета (чл. 18), дужан да предузме кривично гоњење. Но, сасвим је друго, и одвојено, питање у којој мери је одговарајући степен сумње у сваком конкретном случају био присутан, тако да је на крају отпала свака сумња. Како било да било, недозвољено велик број кривичних поступака се покреће, и води, без основа и реалног разлога. *При томе треба имати у виду да је, на пример, у АПВ у току 1991. године истрага обустављена у односу на 26,6% лица против којих је вођена, а да су судови одбили оптужбе у односу на 7,9% оптужених лица, што значи да је укупно 34,5% од свих лица подвргнутих кривичном поступку било неосновано гоњено.*

Због тога су неосновано била повређена њихова грађанска права. Због разнородности одлука није било могуће утврдити тачно време трајања поступака. Овде није узет у обзир и број укиннутих пресуда (3,98%), јер након укидања следећа пресуда може бити и осуђујућа.

5. По теоретским основама и законској одредби (чл. 20) правне последице покретања кривичног поступка (не треба их идентификовати са правним последицама осуда чл. 89 КЗ СФРЈ) настају различито зависно од тога какав поступак је покренут, што опет зависи, начелно узето, од кривичног дела, а и када је нека последица предвиђена посебним законом. Када је у питању редован кривични поступак, тј. када се води истрага, онда правне последице наступају тек када оптужница стане на правну снагу (чл. 278), а у другим случајевима када су у питању кривична дела за која је прописана као главна казна новчана казна или казна затвора до три године, доношењем осуђујуће пресуде, без обзира да ли је постала правноснажна. Као што се види, правне последице покретања и спровођења кривичног поступка наступају, по закону, тек у случају када је степен сумње достигао такав интензитет да је било могуће подићи оптужницу (у тежим случајевима) односно када је било могуће донети првостепену осуђујућу пресуду (у лакшим случајевима). То је теоретски и законодавно јасно и недвосмислено, али је ту у питању наступање само ПРАВНИХ ПОСЛЕДИЦА али није ништа предвиђено (а није ни било могуће) у вези наступања последица *via facti*, то јест наступања бројних фактичких последица.

6. Од законом предвиђених правних последица могу се навести, а) одузимање путне исправе и б) одузимање возачке дозволе.

а) На основу чл. 43. ст. 1. Закона о путним исправама југословенских држављана („Службени лист СФРЈ бр. 30/79, 36/79, 53/85 — овај закон треба да буде усаглашен са Уставом СРЈ до 31. децембра 1992. године, на основу чл. 15. тач. 18. Уставног закона за спровођење Устава СРЈ) обавезно је одузимање и путне исправе југословенском држављану ако је против њега одређено спровођење истраге или ако је подигнута оптужница — без обзира за које кривично дело. На основу чл. 185. ст. 2. од окривљеног се може одузети путна исправа као мера обезбеђења присуства окривљеног у току поступка. Надлежни суд може, када је донето решење о спровођењу истраге или поднета непосредна оптужница, поднети захтев органу надлежном за издавање путних исправа да се путна исправа не изда, да се рок важења путне исправе не продужи, да се путна исправа одузме (ван случаја из чл. 185. ст. 2), или да се виза не изда односно виза поништи, све то на основу чл. 43. ст. 1. тач. 1. Закона о путним исправама. Као што се види, почетак и ток кривичног поступка, без обзира на то како ће се окончати, имају значајан утицај на право грађана у односу на добијање и коришћење путне исправе (пасоша). А што је најважније, у

највећем броју тих случајева грађанин (окривљени) нема могућности да било каквим правним средствима отклони неку од тих последица покретања кривичног поступка, једино може жалбом побити решење о одузимању путне исправе које донесла истражни судија на основу чл. 185. ст. 2, или поднети неформалну притужбу — чл. 181. ст. 1.

б) Законом је предвиђена и последица одузимања возачке дозволе, која се у случајевима кривичних дела угрожавања јавног саобраћаја — може одузети решењем истражног судије или већа на основу чл. 141. ст. 1. На основу исте одредбе и орган који врши увиђај може одузети возачку дозволу, али је може задржати најдуже три дана. Против решења истражног судије или већа, о одузимању возачке дозволе, дозвољена је жалба, али та жалба нема суспензивно дејство — чл. 141. ст. 3. Могућност одузимања возачке дозволе постоји и на основу чл. 212. Закона о основама безбедности саобраћаја на путевима „Службени лист СФРЈ“ бр. 55/88). Наравно да се одузимање возачке дозволе може применити само према лицу које је основано сумњиво да је извршило цео кривично угрожавање безбедности саобраћаја. Решењем одузета возачка дозвола задржава се, по правилу, до окончања кривичног поступка, али се може вратити и раније, ако се закључи да су престали разлози за одузимање дозволе — чл. 141. ст. 2. Но, без обзира колико је времена трајало одузимање возачке дозволе, све то време се мора урачунати у рок трајања мере безбедности забране управљања моторним возилом (чл. 68. КЗ СФРЈ), ако таква мера буде изречена.

III. 1. Напред су изложене правне последице одговарајућег покретања кривичног поступка, као и неке законски могуће последице. Међутим, треба имати у виду да било какво покретање кривичног поступка има, увек и неминовно, већи или мањи број, тежих или лакших ванправних — **ФАКТИЧКИХ** последица које могу више погађати онога на кога се односе. Наравно да се у сваком случају не испољавају све могуће фактичке последице, већ се неке испољавају а друге не, док се у другим случајевима испољи само једна фактичка последица, што је зависно од врсте, тежине, последица и публикације свих околности случаја. Наравно да ове фактичке последице практично не погађају ноторне повратнике, професионалне криминалце и безобзирне извршиоце појединих кривичних дела (на пример крвних деликата), насилнике и сличне, али се о њима и не ради, пошто они, такви какви су, и не уживају неки углед у средини где живе и где се крећу, већ напротив.

2. Прва, и основна — а понекад и најтежа — фактичка последица покретања ма кога кривичног поступка је дифамација, која може бити вишеструка и мање или више распрострањена, зависно од низа пратећих околности. Наравно да при оцени питања дифамације, њених димензија и облика треба увек имати у виду и психологију нашег човека, који је доста често

— склон нереалним оценама, предимензионирању догађаја и доста изражену радозналост, а не ретко и извесној дози пако-сти према одређеним суграђанима, по оном вулгарном слогану „да комшији цркне крава.“ Дифамација се може одвијати све-сно и несвесно, зависно од тога да ли је носилац односно пре-носилац дифамантних вести оригинални и први извор вести, или је пак некритичан и неутралан преносилац вести, односно „по-узданих чињеница“, „доверљивих сазнања“, и слично. Но, без обзира на врсту и карактер преносиоца, вест се невероватно брзо штри, добија нове димензије, пикантне додатке, „поузда-не“ чињенице и слична уобличавања, што зависи од карактера „вести“ и инвенције онога који је преноси и зачињава („гарни-ра“). Против таквих вести је практично немогуће борити се, илузорно је покушати побијати их или било шта објашњавати, јер у питању је митска стоголава хидра која се од покушаја уништавања регенерише у још горем и опаснијем облику. Та дифамација се може одвијати у различитим срединама и то у средини у којој: а) дифамирани живи; б) ради; в) бави се не-ком друштвеном делатношћу (стручној, спортоској, технологији и др.); г) деца дифамираног иду у школу или где се крећу.

а) Средина где дифамирани живи по правилу је прва ко-ја „сазнаје“ и препричава шокантну вест, која се односи на њиховог суграђанина, и та се вест у тој средини прима на разне начине: са изненађењем и са неверицом или за злостивим при-звучком потврде те вести, са негодовањем или презрењем, и сва-којаким негативним емоцијама. Пошто је вест обично заснова-на на „дрвореним и чврстим сазнањима од поузданих лица“ онда је објективним лицима тешко да се таквој вести ефика-сно супротставе, јер су у опасности да се за њих констатује: „да и он је такав“, или „врана врани очи не вади“, и нешто томе слично. Ако је још дифамантна вест објављена у дневној штампи, онда је то за дифаматоре „реална и објективна“ потврда протурене вести, мала је од новинске вести па до правноснажне осуђујуће пресуде дуг и далек (а неизвештан) пут. Дифамираног суседи избегавају, пријатељи се снечивају да се друже са њим, а извесни избегавају да га посећују. Јетном речју, дифамирани се налази у својевројној изолацији, која — истина — током вре-мена јењава, али практично не престаје. Чак и ако се касније кривични поступак обустави или донесе ослобађајућа пресуда, па то буде и објављено у штампи, призвук вођеног поступка остаје, са тенденциозном констатацијом „да је у томе ипак било нешто, и да он није чист“, или да је то човек „који живи од недостатака доказа“. Евентуална судска рехабилитација (чл. 541—549) такође не решава дефинитивно питање дифамације, јер „зли језици“ и у таквом случају имају своју паролу, да је „то махер“ који је средио све.

б) Дифамација на радном месту је објективно издиферен-цирана, зависно од тога на каквом је положају или месту лице о коме је реч. Наиме, различито се одражава ако је у питању висок и значајан руководилац, односно функционер, другачије

ако је функционер или руководиоца нижег ранга, а потпуно различито када је у питању обичан чиновник односно службеник. Другачији је ехо у државној установи од оног у приватном предузећу, с тим што је у првом случају нешто интензивнији од оног у другом. Када се ради о високом или значајном руководиоцу или функционеру онда се фама шири шапатам, поверљивим причама, у интимним круговима, уским круговима, с тим што може бити обојена било симпатијама, било одиозношћу према конкретном лицу, зависно од тога да ли они који износе или проносе нешто имају симпатија или антипатија. Наравно да се води рачуна да ти гласови не допру до онога на кога се односе. Ако се ради о функционеру или руководиоцу нижег ранга приче су истоветне, по круговима, с тим што могу бити оштрије и теже и са мање пажње да то остане у уском кругу. Најзад, ако се ради о обичном чиновнику или службенику онда нема ограда ни темама ни оштрини дифаматних вести и казивањима. Наравно да је различит интензитет дифамације ако се ради о кривичном поступку због кривичног дела извршеног на штету предузећа или установе у којој су сви заједно запослени, од оне када се ради о другом предузећу или установи, што може бити веома значајно, јер на пример проневера или злоупотреба у сопственој средини ће бити знатно теже и оштрије квалификована од сличног поступка у другој средини.

в) Следећи домен дифамације је друштвена делатност којом се бави лице против кога је покренут неки кривични поступак. Човек се може бавити најразноврснијим друштвеним делатностима, и може бити члан разних политичких партија, спортских, хуманитарних, просветних, културних, образовних, стручних, хобистичких (нумизматичке, филателије и др.) и других организација. Наравно да дифамација може да стигне и у те средине, па да се завионо од кривичног дела због којег је покренут кривични поступак — чак постави и питање чланства у тој организацији или удружењу, а поготово ако се ради о члану руководећег органа или тела те организације или удружења. Ово стога што се у тим срединама, по правилу, строжије цене експеси чланова, а поготово припадника руководећих тела и органа. Наравно да је могуће да се неки грађанин и не прими у чланство неког удружења или организације, због тога што се против њега спроводи истрага или је полигнута оптужница.

г) Није без значаја ни дифамација у школи коју похађају деца лица против кога се води кривични поступак. Деца чују разговоре старијих, нешто разумеју, нешто не разумеју, али схватају да је у питању нешто ружно што старији осуђују и критикују. Са таквим сазнањима и схватањима долазе у школу и олако без размишљања добаце свом другу: „твој отац је лопов“ или „криминалац“ или нешто слично, а могуће је да и у некој ситној забавној убаце неку непристојну реч. Наравно да је јасно какав утицај на дечију психу може да има утврђи-



вање тих директних увреда, а таква ситуација наравно да тангира и његове родитеље.

3. Покретање и вођење кривичног поступка (сем приватне тужбе) може да има негативних реперкусија и на статусна питања лица против кога се води поступак. Ово прво стога што се поводом тога и поступка може, у установи односно предузећу, поставити питање покретања дисциплинског поступка па евентуално и питање суспензије са посла, а нарочито ако се ради о неком нечасном делу. И друго, лице против кога се води истрага или против кога је подигнута оптужница врло вероватно па и извесно нико не би примио у радни однос, јер је постала пракса да се у конкурсима тражи да се против аспиранта не води истрага и да није подигнута оптужница, јер се од грађана не може тражити уверење о несумњивости (чл. 94 ст. 4. КЗ СФРЈ). Ове последице покретања поступка и подизања оптужнице су веома значајне и тешке, јер задиру у егзистенцијална питања грађана. Наравно да може бити и других статусних неугодности као: губитак права на унапређење, изостављање постављења на боље радно место, искључење из неких комисија, искључење из екипа које иду на рад у иностранство итд.

4. Следећи домен у коме могу настати фактичке последице су нека права грађана која објективно могу бити ускраћена. На пример, врло је вероватно да надлежни орган неће дати дозволу за држање и ношење оружја лицу против кога се спроводи истрага или је подигнута оптужница. Такође се може поставити и питање да ли ће моћи да добије неке дозволе за обављање привредне делатности и друго.

5. Као што се види тач. 1—4 правне и фактичке последице спровођења истраге и подизање оптужнице су многобројне, обухватне и оштре, тако да значајно утичу на психички интегритет и лична права човека. Због тога се мора поставити оправдано питање да ли грађанин — човек може, и мора, бити у таквој позицији перманентно, на неодређено време, без права и могућности да неким правним средством оконча ту правну неизвесност. Ту треба имати у виду и одредбу чл. 22. ст. 1. Устава СРЈ која гласи: „Јамчи за неповредивост физичког и психичког интегритета човека, његове приватности и личних права”, која директно оповргава могућност да се кривични поступак, у било којој форми, перманентно води, практично *ad infinitum*. Та уставна одредба несумњиво императивно захтева да се у кривичну процедуру угради такав механизам који би онемогућио перманенцију кривичног поступка у било ком облику, било неограничено трајање истраге, било неограничен поступак поводом подигнуте оптужнице. То значи да би се приликом првог новелирања Закона о кривичном поступку — а то свакако предстоји у периоду до краја 1994. године, на основу чл. 16. Уставног закона за спровођење Устава СРЈ — требало изричитом законском одредбом а) ограничити време трајања истраге, б) као и трајање поступка после поднете оптужнице, в)

односно приватне тужбе, јер су то различите процесне ситуације, па за сваку од њих треба наћи одговарајућа мерила. При томе треба увек имати у виду чињеницу да ако се за одређено време спровођења истраге не открију и фиксирају докази на основу којих се, са сигурношћу, може закључити да постоји основана сумња која оправдава подизање оптужнице или одустати од гоњења, онда ти докази или не постоје (па је илузорно тражити их), или пак ми нисмо у стању да их пронађемо (па је опет илузија тражити их).

а) Истрага је стадиј поступка који може трајати неограничено, али се томе мора коначно стати на пут, јер је у највећем броју случајева дуготрајност субјективног карактера. Код лимитирања рока трајања истраге могуће је то извршити на разне начине, али је изгледа најрационалније према тежини кривичних дела полазећи од запрећених казни. На пример, могуће је истрагу лимитирати на шест месеци када се ради о кривичном делу за које је предвиђена казна до пет година затвора, а на девет месеци када се ради о кривичном делу за које је предвиђена казна преко пет година или тежа казна затвора. По протеклу тих рокова истрага би се решењем имала обуставити. Наравно да то не би био дефинитиван и неопозив крај истраге, јер би требало предвидети да се истрага може наставити решењем већа надлежног суда из чл. 23. ст. 6. ако овлашћени тужилац поднесе нове доказе или чињенице који — у вези са ранијим доказима и чињеницама — оправдавају закључак да постоји основана сумња да је ипсилитвално одређено лице извршило кривично дело у односу на које је раније обустављена истрага. Посебно би требало предвидети да се ни то не може исходити ако је од сазнања за нове доказе или чињенице протекло више од три, алтернативно шест, месеци (аналогно чл. 405. ст. 2). На тај начин би се ефективно окончао већи број поступака — истрага, које су због протекла рокова решењем обустављене.

б) Од подношења оптужнице, па до одржавања главног претреса протекне дуже или краће време, зависно од експедитивности председника већа, иако је у чл. 279. ст. 2. предвиђено да ће се главни претрес одредити најкасније у року од два месеца, од дана пријема оптужнице у суду. Та одреба је неодређена, нејасна и непрецизна јер се не зна да ли рок од два месеца треба да значи рок у коме се главни претрес мора одржати или само заказати. Израз „одредити“ упућује на доношење наредбе о одржавању — заказивању главног претреса, а не и његовог одржавања (да се не каже и о кажњавању). Та непрецизност у закону довела је до различитих тумачења, а наиме — према једном да се у року од два месеца мора донети наредба о одржавању главног претреса, а према другом — да се у року од два месеца мора одржати (па по правилу) и окончати главни претрес. Наравно да је, у пракси превагнуло прво тумачење (теорију нико није ни питао, мада је било радова који су заступали друго тумачење). Садашњу недоумицу и раз-

народну праксу требало би прекинута и изричито одредити да се главни претрес мора заказати и одржати у року од два месеца од дана пријема оптужнице у суду уколико није било приговора против оптужнице, и поступка у вези приговора (враћање на допуну истраге, или на спровођење истраге, ако истраге није било — чл. 160. ст. 1. и 6), а ако је тог поступка било онда у року од два месеца од дана када је оптужница стала на правну снагу. С тим у вези требало би одређеније и изричито фиксирати када оптужница ступа на правну снагу јер су досадашње одредбе (чл. 277. ст. 2, 278) недовољне и омогућавају различита тумачења, а питање ступања оптужнице на правну снагу је значајно и не треба допустити несигурност и произвољност у утврђивању те чињенице.

в) У односу на приватну тужбу ваљало би одредити да се главни претрес по тој тужби има заказати и одржати у року од месец дана од пријема приватне тужбе у суду. Тај рок је довољан, наравно под условом да председник већа поступа уопште узев, експедитивно и ефикасно.

IV. 1. Једно процедурално питање, које на први поглед и нема никакве везе са перманенцијом процедуре али је ипак има, је укидање првостепене (па понекад и другостепене) пресуде. Првостепена, а и другостепена, пресуда се могу укинути по више законских основа (чл. 385. ст. 1. и 3, 386. ст. 1. и чл. 391. ст. 2) предвиђених у чл. 364. ст. 1. или 2. и чл. 366, с тим што су неки од тих основа чиста грешка, незнање, јавашлук и небрига председника већа односно судије појединца. Ако се, било која пресуда, укила због ма које битне повреде одредбе кривичног поступка онда је без изузетка и увек у питању кривица судије — председника већа или судије појединца, који није знао или није применио (свесно или несвесно) коју одредбу Закона о кривичном поступку и тиме проузроковао укидање пресуде. Када се ради о повредама из чл. 364. онда је грешка судије евидентна без изузетка. Говорећи језиком производње, то је „шкарт роба” која никоме не треба и која ништа не вреди.

2. Када се ради о укидању пресуде због погрешно или потпуно утврђеног чињеничног стања онда је ситуација различита зависно од основа због којег је пресуда укинута. Ако је пресуда укинута због тога што су у жалби изнети а) нови докази односно нове чињенице, то је једна ствар, а сасвим је друга б) ако су докази погрешно оцењени односно ако неки доказ (или докази) нису уопште цењени, па наравно и неоцењени.

а) Ако се у жалби изнесу нови докази или нове чињенице које, у склопу са већ изведеним доказима и утврђеним чињеницама, анулирају или основано доводе у сумњу битне чињенице на којима се заснива пресуда онда је то ситуација коју судија председник већа односно судија појединац није знао,

нити могао знати, јер некада ни странке нису знале за те доказе у време суђења (мада се некад нови докази чувају за жалбу, из тактичких разлога), а посебно је предвиђена обавеза жалиоца да наведе разлоге због којих те доказе није раније истакао, мада је и та обавеза платонска, јер супротно поступање (понашање) није ничим санкционисано. Но, без обзира на све могуће варијације, несумњиво је да, у овој ситуацији, председник већа није знао, ни могао знати за постојање других, нових, доказа или чињеница које би могле битно утицати на чињенични супстрат, који је основа пресуде.

б) Потпуно је различита ситуација када председник већа или судија појединац, уопште није ценно или погрешно оценио неки доказ који је био репродукован пред судом. Таква грешка је чисто субјективна грешка судије, а то поготово ако се ради о неком доказу који се односи на неки од битних елемената бића кривичног дела које је предмет поступка. Наравно да се таква грешка има притисати судији (председнику већа или судији појединцу) који је одговоран за правилно утврђивање свих битних чињеница које морају бити као основ сваке судске одлуке, а поготово пресуде.

3. Према томе, у сваком случају укидања пресуде (првостепене односно другостепене) може се јасно и несумњиво утврдити до кога је кривица за укидање пресуде, и према томе и одредити при доношењу другостепене, односно трећестепене одлуке. А ово стога што окривљени не би требао да сноси трошкове новог кривичног поступка, који ће се спроводити након укидања пресуде.

4. У односу на утврђивање одговорности за укидање пресуде, као и реперкусије такве одлуке, могло би се приговорити да се ради о атаку на фискалне интересе државе, и да би другостепени (па евентуално и трећестепени) судови у заштити фискалних интереса државе мање или веће укидали првостепене пресуде. Такав приговор би објективно представљао директан напад на савест и објективност судија, а сматрамо да се такав напад, па чак ни сумња, не могу допустити.

5. Као што се види и укидање првостепене (односно другостепене) пресуде може, по правилу, штетити окривљеноме, и то без обзира на то ко се жали, и по ком основу се пресуда укида, јер је окривљени дужан да сноси све будуће трошкове кривичног поступка (који нису мали), без обзира на то што су ти трошкови проузроковани неправилним радом државног органа — суда тј. службеног лица — судије. Поставља се питање да ли је у складу са изричитом одредбом чл. 123. ст. 1. Устава СР Југославије да грађанин трпи штету (непотребно и без своје кривице), која ће бити проузрокована плаћањем трошкова поновног кривичног поступка. Одговор би био апологично негативан.

6. Најзад било би потпуно оправдано, на закону основано и у складу са заштитом људских права, законом изричито фиксирати да окривљени није дужан (да неће бити дужан) да

плаћа трошкове поновног кривичног поступка ако је првостепена пресуда укинута због било које битне повреде одредаба кривичног поступка, као и када је пресуда укинута због погрешно утврђеног чињеничног стања — које је уследило због тога што суд није ценио и оценио неку чињеницу, или доказ, који су репродуковани на главном претресу пред судом, а односе се на елементе бића кривичног дела, које је предмет оптужбе.

V. Коначан закључак би био: у заштити права грађана било би нужно, на одговарајући начин онемогућити перманенцију кривичног поступка изричитим и јасним когентним нормама и отклонити обавезу окривљеног да плаћа трошкове поновног кривичног поступка у тачно одређеним случајевима.